
<https://doi.org/10.15407/fd2020.06.078>
УДК 316.3

Володимир НАВРОЦЬКИЙ, доктор філософських наук,
старший науковий співробітник
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди, НАН України,
01001, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4
navrotsk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0023-3501>

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗА УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У цій статті йдеться про застосування аналітичних методів для пояснення обґрунтування переконань в умовах невизначеності. Нам потрібно пояснити це явище, щоб принаймні частково відповісти на питання, якими є особливості міркувань, зроблених в умовах, що викликають сумніви, як люди приймають рішення в таких умовах. Аргументи, що застосовуються для обґрунтування таких рішень, мають статус правдоподібних аргументів. Найважливішими питаннями, що стосуються аналізу та оцінки правдоподібних аргументів, є прийнятність засновків та передавання їх прийнятності висновку. Для встановлення особливостей такого передавання пропонуються елементи семантики таких аргументів. Її ключовою складовою є міри правдоподібності засновків та правил виводу. Ми сподіваємось, що це дослідження дає принаймні попередню відповідь на питання про те, чим невдача передавання обґрунтування у правдоподібних аргументах відрізняється від невдачі його передавання у дедуктивних аргументах.

Ключові слова: невизначеність, обґрунтування, передавання обґрунтування, невдача передавання обґрунтування.

Формування та обґрунтування переконань є предметом епістемології, філософії розуму та філософії дії. Завдання обґрунтування переконань постає, наприклад, під час прийняття рішення за умов невизначеності. Прийняття опонентом висновку аргументу, висунутого на підтримку відповідного рішення, залежить від того, чи обґрунтовані засновки аргументу, чи передається обґрунтованість засновків висновку. У ситуаціях, коли не виникає питань стосовно повноти чи суперечливості інформації, ефективним засобом передавання обґрунтованості є дедуктивні аргументи.

Дискусію стосовно особливостей передавання обґрунтування доволі розгорнуто подано у [Moretti, Piazza, 2013]. Розглянемо аргумент, взятий цими авторами із джерела [Wright, 2002: p. 332]:

Цитування: Навроцький, В. (2020). Обґрунтування за умов невизначеності. *Філософська думка*, 6, 78–85. <https://doi.org/10.15407/fd2020.05.078>

П1. Три години тому Джонс ненароком вжив велике ризотто із сатанинським грибом.

З1. Джонс поглинув смертельну кількість токсинів, що їх містить ця поганка.

Тому:

В1. Джонс незабаром помре.

У цьому прикладі маємо два виводи — дві ентими. Ці виводи називають також двома стадіями переходу від наданої інформації до кінцевого висновку [Tucker, 2010: p. 520]. Першим є вивід від інформації П1 до проміжного висновку З1, який є засновком подальшого виводу, який веде до остаточного висновку В1. Другий вивід передає обґрунтованість від З1 до В1, бо В1 обґрунтовується через обґрунтування З1. Це передавання здійснюється на підставі наявності обґрунтування для З1 за допомоги П1 і на знанні про дедуктивний зв'язок між З1 і В1. У результаті формується обґрунтоване переконання, яке може бути підставою для прийняття відповідного рішення.

Наступний приклад, взятий Моретті і П'яцца із статті [Wright, 2003, pp. 59–60], призначений для демонстрації невдачі передавання обґрунтування. У ньому йдеться про нерозрізнюваних близнюків — Джесіку та Джоселін:

І2. Ця дівчина схожа на Джесіку.

З2. Ця дівчина насправді Джесіка.

Тому:

В2. Ця дівчина не Джоселін.

Автор цього прикладу зазначає, що невдача передавання обґрунтування зумовлена вже тим, що І2 не є гарантією для З2 без додаткової інформації. Але тоді дедукція від З2 до В2 передавала б не те обґрунтування, яке передбачалось як надане твердженню З2 інформацією із І2. Це було б передавання іншого обґрунтування — того, яке отримане вже із додаванням нової інформації.

Пункт І2 вже свідчить про те, що розглянута ситуація має ознаки невизначеності. Оскільки наше завдання — дослідження передавання обґрунтування саме у ситуаціях прийняття рішень, подивимось на аргумент, наведений Секстом Емпіриком під час розгляду ним теорії правдоподібності Карнеада [Секст Емпірик, 1976: с. 98]. Цей приклад демонструє, як відбувається процес міркування за неповністю визначених умов [Walton, Tindale, Gordon, 2014: pp. 11–12]. У ньому йдеться про людину, яка опинилась у затемненому холодному приміщенні, бачить щось на його підлозі і робить миттєвий висновок, що це змія. Людина перескакує через об'єкт, але він не рухається. На цій підставі вона «готова визнати» що це не змія, але згадує, що змії можуть бути нерухомими через холод. Щоб прийти до остаточного рішення вона піднімає об'єкт палкою і робить висновок, що ототожнення об'єкта зі змією було хибним.

Спробуємо структурувати цей аргумент:

1. Людина бачить якийсь об'єкт.

2. Цей об'єкт — змія.

3. Треба його перестрибнути.
4. Об'єкт залишається нерухомим.
5. Отже, це не змія.
6. Отже, не було потреби його перестрибувати.
7. Проте, змії не рухаються, коли холодно.

Із тексту Секста Емпірика видно, що людині потрібна додаткова інформація, щоб встановити, чи є об'єкт змією, бо її не задовольняє знання, виражене у пункті 7. А можливо, людина не відкидає варіант, що переохолоджені змії несуть все ж таки загрозу її життю.

8. Об'єкт не рухається, коли людина піднімає його палкою.
9. Отже, це не змія.
10. Отже, не було потреби в тому, щоб його перестрибувати.

Зауважимо, що в той час, коли людина орудує палкою, і освітлення, і температура залишаються тими ж самими. За умови низької температури змія може не рухатись, навіть якщо її піднімають палкою. Тобто ця остання дія не є вирішальним тестом. Вона може не посилити суттєво переконаність стосовно природи об'єкту.

Виводи 2–3, 5–6, 9–10 є дедуктивними. Правила, згідно з якими їх здійснюють у цих трьох випадках, мають однакову силу (однаковий ступінь переконаності). На відміну від дедуктивних правил, правила, що зумовлюють переходи від засновків до висновків правдоподібних аргументів, мають різну силу (різний ступінь переконаності). Наприклад, правило, застосовуване при переході від пункту 8 до пункту 9, є сильнішим за правило, згідно з яким здійснюють перехід від пункту 1 до пункту 2.

Спираючись на це подання аргументу Карнеада, ми можемо порівняти пункти 3 і 10 та зробити вибір між ними. А якби, до того ж, ми мали, чисельно виражену обґрунтованість висновків підаргументів цього аргументу, цей вибір був би більш зваженим.

На відміну від дедуктивних аргументів, у правдоподібних аргументах обґрунтування висновку не звідне до встановлення істинності засновків і застосування до них правил виводу. Під питанням опиняється валідність самого правила, яке зв'яже засновки і висновок аргументу. Воно не забезпечує вивід істини з істини. Оскільки засновки таких аргументів не гарантують істину висновків, треба пояснити, як саме відбувається обґрунтування [Hage, 2005: р. 49], якими є особливості переходу від засновків до висновків правдоподібних аргументів. Власне, яким є критерій того, що у цих випадках здійснюється передавання обґрунтованості засновків висновку, а не відбувається невдача такого передавання, від чого залежить передавання чи його провал?

Для моделювання обґрунтування прийняття рішення за умов невизначеності застосовують методи теорії ймовірності — нечислові (якісні) і числові (кількісні) методи. Перші розробляють, наприклад, у теоріях порівняльної ймовірності. А найбільш розвиненим кількісним підходом до неви-

значеності на сьогодні є числення ймовірностей. Чисельно виражена ймовірність являє собою ступінь раціонального переконання індивіда, а також застосовується для подання відношення між засновками і висновком аргументу як об'єктивного відношення між висловлюваннями [Kyburg, 2011: р. 24, 25]. Згідно з Пірсом, наприклад, ймовірність переконання породжується застосуванням статистичного силогізму, тобто через «прямий вивід» із інформації про об'єктивні статистичні ймовірності [Levi, 2011: р. 41–43].

Виходячи з того, що засновки та правило умовиводу правдоподібного аргументу мають певні ступені переконливості, а обґрунтованість висновку аргументу детермінована цими ступенями [Pollock, 2010: р. 8–9], можна було б припустити, що саме теорія ймовірності є адекватним інструментом для аналізу правдоподібних аргументів, для подання передавання обґрунтованості від засновків до висновку. Тобто можна було б почати з приписування попередніх ймовірностей засновкам таких аргументів, а після цього — обрахувати за допомоги числення ймовірностей ступінь обґрунтованості висновку аргументу за аналогією з тим, як це зроблено, наприклад, у статті [Verheij, 2014].

Щоправда, були висловлені певні застереження щодо застосування ймовірностей для моделювання ситуацій обґрунтування прийняття рішень. Пірс писав, що той, хто приймає негайне рішення, може і не мати попередньої статистики, не мати переконань «про відносні частоти чи фізичні ймовірності» [Levi, 2011: р. 41]. У нього немає повторення і частотності як бази для встановлення ймовірності. До того ж, у численних ймовірностях значення ймовірності приписують засновкам аргументу відповідно до вичерпного набору незалежних альтернатив. Саме по собі встановлення такого набору є проблемою [Pollock, 2010: р. 14].

Зауважимо, що наведена критика стосується застосування теорії ймовірностей для моделювання формування обґрунтованого переконання на підставі наявної інформації, а не взагалі застосування для цього числових методів. Дійсно, емпіричне встановлення обґрунтованості засновків на підставі спостережень вкрай важливе, бо прийнятність засновків є підставою їх застосування у подальших виводах, є вихідним пунктом у передаванні обґрунтованості від засновків до висновку аргументу. Але далі ми зосередимось не на цьому питанні, а на застосуванні числових методів для реконструкції та оцінки передавання вже сформованого обґрунтування.

Характерною рисою правдоподібних аргументів є потенційне ураження і скасування їхніх висновків. Тоді, наприклад, оскільки неможливо врахувати всі обставини застосування моральних чи правових принципів, попередні рішення можуть втратити вагу і їх необхідно переглянути за нових обставин. Так чи так, їхнє прийняття може потребувати обґрунтування.

Процедура, яка передуює прийняттю рішення, що його здійснюють за умов невизначеності, може бути описана як певна сукупність правил обрахування ступеню обґрунтованості висновку правдоподібного аргументу.

Слідуючи, зокрема, рекомендаціям Джона Полока [Pollock, 2010: р. 8], дамо нарис семантики обґрунтування прийняття висновків правдоподібних аргументів і подивимось, як цей логічний інструмент може бути застосований для розгляду передавання обґрунтування як одного із засобів формування та обґрунтування переконань.

Вона має містити принаймні ті семантичні правила, в яких окреслено *умови прийнятності засновків*, що виражають дані або факти, тобто умови того, що вони є хорошими підставами для прийняття висновку аргументу, наприклад є релевантними, та *умови принципової застосовності правил виводу* та *умови їх поточного застосування* [Hage, 2005: р. 89–92].

У цій семантиці прийнятність засновків і правил виводу правдоподібних аргументів визначається ступенями переконаності. Оскільки ураження і скасування висновків правдоподібних аргументів спричиняються контраргументами, які можуть атакувати засновки чи перехід від засновків до висновку, то для оцінки висновків аргументів недостатньо лише ступенів засновків і ступенів правил. Семантичні правила мають містити засоби вираження ваги засновків і правила виводу аргументу, встановлених стосовно його контраргументу. Вага правила виводу аргументу залежить від його ступеню і від ступеню виключення, що надходить від контраргументу. У такий спосіб обґрунтованість висновку аргументу стає функцією ваги підстав — засновків і правил виводу самого аргументу та його контраргументу. Отже, до зазначених семантичних правил треба додати формулювання правила, яке встановлює ступінь обґрунтування висновку, виходячи із ваги засновків і правил виводу.

За такого підходу прийняття висновку аргументу стає функцією його обґрунтованості. Висновок приймається у певному ступені, тобто не абсолютно, як це відбувається з висновками дедуктивних аргументів. Ступені обґрунтованості кодують переваги. Висновок аргументу приймається, якщо і тільки якщо йому віддають перевагу перед висновком контраргументу.

Отже, семантика правдоподібних аргументів, у першому наближенні, має містити (1) приписування ступенів засновкам, (2) приписування ступенів правилам виводу, (3) функцію із ступенів засновків у їхні ваги, (4) функцію із ступенів правил виводу у їхні ваги, (5) функцію із ваги комплексу підстав, що складається із засновків і правила виводу, у ступінь обґрунтованості висновку.

Уже на цьому етапі побудови семантики правдоподібних аргументів можна стверджувати, що вона надає додаткові можливості для відповіді на запитання, як можливо коректно міркувати і приймати рішення за умов невизначеності, за умов, що спричиняють сумніви. Маючи такий інструмент, можемо спробувати проаналізувати передавання обґрунтування у правдоподібних аргументах. Розглянемо наступний аргумент:

13. Індивід впав у кому.

33. Його отруїли.

В3. Йому треба ввести атропін.

У цьому прикладі обидва висновки — від І3 до З3 і від З3 до В3 — є правдоподібними. Правдоподібність зумовлена відсутністю повної інформації. Відповідно до запропонованої числової семантики на кожній стадії аналізу цього аргументу приписуємо ступені кожному засновку і правилу виводу. Перший висновок, здійснений за умов невизначеності, надає твердженню З3 *prima facie* обґрунтування. Другий висновок його передає (чи має передати). Якщо передає, тоді також у певному ступені.

Твердження З3 і В3 можуть бути спростовані подальшою інформацією, проте все ж таки вони можуть бути підставою для прийняття рішення негайно ввести атропін. Ми не бачимо у цьому прикладі невдачі епістемічного передавання. Воно відбувається — просто із певною силою (у певному ступені). Цей аргумент може бути у подальшому атакований якимось контраргументом. Через це висновок В3 може бути спростований. Невдачу передавання обґрунтованості констатуємо саме тоді, коли контраргумент дійсно підірве перехід від засновків до висновку, тобто уразить правило виводу, згідно з яким здійснюється цей перехід.

У прикладі про близнюків висновок від І2 до З2 також є правдоподібним. Він також надає твердженню З2 *prima facie* обґрунтування. Нездатність здійснити подальшу дедукцію і передати це обґрунтування зумовлена, мабуть, недостатнім його ступенем. Але навіть за незалежного додаткового обґрунтування В3 ми не можемо уникнути невдачі передавання обґрунтування, отриманого твердженням З2 від І2.

Аргументи мають статус правдоподібних саме через те, що обґрунтування, яке вони надають, не є остаточним. Але це не означає, що воно завжди є недостатнім для його подальшого передавання і формування переконання, яке стане підставою для подальшої дії. Достатність наявної інформації для обґрунтування відповідного переконання (і для передавання цього обґрунтування) є відносною і встановлюється через змагання аргументів і контраргументів. Можуть зауважити, що контраргумент несе із собою нову додаткову інформацію. Але вона призначена для демонстрації невдачі передавання обґрунтування у вихідному аргументі, а не для того, щоб зробити висновок (і передавання обґрунтування) можливим. Понад те, вона не приймається автоматично і може бути відкинута у результаті змагання аргументу і контраргументу. У ході змагання аргументів і контраргументів відбувається збільшення або зменшення ступенів обґрунтованості висновків. Питання про зміни обґрунтованості є одним із центральних у побудові більш розвинутої семантики правдоподібних аргументів [Pollock, 2010: p. 11, 21].

У нашому дослідженні ми мали за орієнтир подальший розвиток теорії прийняття рішень як теорії раціонального вибору як частини більш загальної теорії практичного міркування та раціональності. Саме цим і було вмотивоване встановлення особливостей передавання обґрунтування, яке відбувається за допомоги правдоподібних аргументів.

ДЖЕРЕЛА

- Секст Эмпирик (1976). Против ученых. В: *Сочинения в двух томах* (т.1, сс. 59–376). — Москва: Мысль.
- Hage, J. (2005). *Studies in Legal Logic*. Dordrecht: Springer.
- Kyburg, H. E. jr. (2011). Logic, Empiricism and Probability Structures. In: *Fundamental Uncertainty: Rationality and Plausible Reasoning* / Ed. by S. Marzetti Dall'Aste Brandolini, R. Scazzieri (pp. 23–38). New York: Palgrave Macmillan.
- Levi, I. (2011). The Weight of Argument. In: *Fundamental Uncertainty: Rationality and Plausible Reasoning* / Ed. by S. Marzetti Dall'Aste Brandolini, R. Scazzieri (pp. 39–58). New York: Palgrave Macmillan.
- Moretti, L., Piazza, T. (2013). Transmission of Justification and Warrant. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/transmission-justification-warrant/>
- Pollock, J. L. (2010). Defeasible Reasoning and Degrees of Justification. In: *Argument and Computation*, 1 (1), 7–22.
- Tucker, C. (2010). When Transmission Fails. In: *Philosophical Review*, 119, 497–529.
- Verheij, B. (2014). Arguments and Their Strength: Revisiting Pollock's Anti-Probabilistic Starting Points. In: *Computational Models of Argument*, 433 — 444.
- Walton, D., Tindale, C. W., Gordon, T. F. (2014). Applying Recent Argumentation Methods to Some Ancient Examples of Plausible Reasoning. *Argumentation*, 28 (1), 85–119.
- Wright, C. (2002). (Anti-)Sceptics Simple and Subtle: G. E. Moore and John McDowell. *Philosophy and Phenomenological Research*, 65: 330–348.
- Wright, C. (2003). Some Reflections on the Acquisition of Warrant by Inference. In: *New Essays on Semantic Externalism and Self-Knowledge* / Ed. by S. Nuccetelli (pp. 57–77). Cambridge, MA, London: A Bradford Book, The MIT Press.

Одержано 05.11.2020

REFERENCES

- Hage, J. (2005). *Studies in Legal Logic*. Dordrecht: Springer.
- Kyburg, H. E. jr. (2011). Logic, Empiricism and Probability Structures. In: *Fundamental Uncertainty: Rationality and Plausible Reasoning* / Ed. by S. Marzetti Dall'Aste Brandolini, R. Scazzieri (pp. 23–38). New York: Palgrave Macmillan.
- Levi, I. (2011). The Weight of Argument. In: *Fundamental Uncertainty: Rationality and Plausible Reasoning* / Ed. by S. Marzetti Dall'Aste Brandolini, R. Scazzieri (pp. 39–58). New York: Palgrave Macmillan.
- Moretti, L., Piazza, T. (2013). Transmission of Justification and Warrant. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/transmission-justification-warrant/>
- Pollock, J. L. (2010). Defeasible Reasoning and Degrees of Justification. In: *Argument and Computation*, 1 (1), 7–22.
- Sextus Empiricus (1976). Against the Scientists. In: *Works in Two Volumes* (vol. 1, pp. 59–376). [In Russian]. Moscow: Mysl'. [= Секст Эмпирик 1976]
- Tucker, C. (2010). When Transmission Fails. In: *Philosophical Review*, 119, 497–529.
- Verheij, B. (2014). Arguments and Their Strength: Revisiting Pollock's Anti-Probabilistic Starting Points. In: *Computational Models of Argument*, 433 — 444.
- Walton, D., Tindale, C. W., Gordon, T. F. (2014). Applying Recent Argumentation Methods to Some Ancient Examples of Plausible Reasoning. *Argumentation*, 28 (1), 85–119.
- Wright, C. (2002). (Anti-)Sceptics Simple and Subtle: G. E. Moore and John McDowell. *Philosophy and Phenomenological Research*, 65: 330–348.

Wright, C. (2003). Some Reflections on the Acquisition of Warrant by Inference. In: *New Essays on Semantic Externalism and Self-Knowledge* / Ed. by S. Nuccetelli (pp. 57–77). Cambridge, MA, London: A Bradford Book, The MIT Press.

Received 05.11.2020

Volodymyr Navrotskyi, Doctor of Sciences in Philosophy,
Senior Research Fellow
at the H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine,
4, Triohsviatitelska St., Kyiv, 01001
navrotsk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0023-3501>

JUSTIFICATION UNDER UNCERTAINTY

Belief formation and justification of belief is the subject of epistemology, philosophy of mind, and philosophy of action. In this article we are mostly interested in the application of analytic techniques for the explication of belief justification under uncertainty. We need to explicate this phenomenon in order to answer, at least in part, the question of what are the features of reasoning made in conditions that cause doubts, how people make decisions in such conditions.

Arguments used for the justification of such decisions have the status of plausible arguments. The crucial issues related to the analysis and evaluation of plausible arguments are of the acceptability of the premises and the transmission of their acceptability to the conclusion. In this article, we have focused on the transition from the premises to the conclusions of plausible arguments, on the transmission of justification of premises to the conclusions. To establish the peculiarities of such a transmission an outline of the semantics for such arguments is proposed. Its key component is the measures of the plausibility of the premises and rules of inference.

A plausible argument itself does not provide the ultimate reason for accepting its conclusion. The justification of the conclusion also depends on other arguments that support or defeat it. So to establish the degree of justification of the conclusion we need to attribute the weights to the premises and rules of inference.

We hope that this study provides at least a preliminary answer to the question of how the failure of the transmission of justification in plausible arguments differs from the failure of transmission in deductive arguments.

Keywords: *failure of justification transmission, justification, transmission of justification, uncertainty.*